

Investigation of the Criminal Protection of Water Rights

S.H. hosseini^{1*}, H. Yousofi²

1,2- Associate Professor & PhD. Student, Criminal of Law, Department of Law, Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Iran.

*(Corresponding Author Email: shosseini@ferdowsi.um.ac.ir)

Received: 21-05-2017

Accepted: 30-12-2017

درآمدی بر حمایت کیفری از حقوق آب

سید حسین حسینی^{۱*}، حسن یوسفی^۲

۱ و ۲- به ترتیب دانشیار و دانشجوی دکتری حقوق جزا و جرم‌شناسی، گروه حقوق، دانشگاه فردوسی، مشهد.

*(نویسنده‌ی مسئول، E-Mail: shosseini@ferdowsi.um.ac)

تاریخ دریافت: ۱۳۹۷/۰۲/۲۱

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۷/۱۲/۳۰

Abstract

Undoubtedly, the power of any country to regulate, allocate, and control water resources depends primarily on the existence of a legal framework to manage and protect water resources. The rules and approaches to protect water rights in many countries, including Iran, are often complex and dispersed, and are very far from the modern modes of water management. The criminal protection of water rights has been sporadically observed in the laws of Iran, both before and after the Islamic Revolution. These regulations do not provide the opportunity for the public to have a fair share of water resources. On the other hand, they do not prevent the commission of abusive behaviours against the water resources, and maybe these laws have somehow intensified the water crisis in the country. Iran's comprehensive water legislation, followed within the framework of the constitution and general policies of the system, with regards to the economy, security, and political value of water, aims to solve the existing challenges and is committed to the effective protection of water rights.

Keywords: Water rights, Penal measures, Water resources.

چکیده

بدون تردید قدرت هر کشوری برای تنظیم، تخصیص و کنترل منابع آب در درجه اول بستگی به وجود چارچوب حقوقی بدون برای مدیریت و حمایت از منابع آب دارد. قوانین و راهکارهای موجود در جهت حمایت از حقوق آب در بسیاری از کشورها از جمله ایران اغلب پیچیده، پراکنده و فاقد ضمانت اجرایی متناسب بوده و از شیوه‌های مدرن مدیریت آب به دور مانده است. حمایت‌های کیفری از حقوق آب به طور پراکنده در قوانین قبل و بعد از انقلاب اسلامی ایران دیده می‌شود. اما این قوانین به نحوی ساماندهی نشده که از یک سو امکان بهره‌مندی عادلانه عموم از منابع آبی را فراهم آورد و از سوی دیگر باعث جلوگیری از ارتکاب رفتارهای ناهنجار علیه منابع آبی شود و چه بسا این قوانین خود به نوعی تشدیدکننده بحران آب در کشور بوده‌اند. لایحه‌ی قانون جامع آب ایران، در چارچوب قانون اساسی و سیاست‌های کلی نظام، ضمن توجه به ارزش اقتصادی، امنیتی و سیاسی آب، با رفع چالش‌های موجود به حمایت کیفری کارآمد از حقوق آب پرداخته است.

واژه‌های کلیدی: حقوق آب، تدابیر کیفری، منابع آب.

داشته است. شاخص‌ترین این تلاش‌ها تعیین "دهه بین‌المللی ترویج اصول بهداشتی و تامین آب آشامیدنی" در سال ۱۹۸۱ بود. هدف از برقراری این دهه، فراهم آوردن آب آشامیدنی مطمئن و ترویج اصول بهداشتی در شهرها و روستاهای تحت پوشش تا سال ۱۹۹۰ بود.^{۱۱}

پس از نامگذاری دهه ۱۹۸۱ تا ۱۹۹۰ به عنوان دهه بین‌المللی تامین آب شرب و بهداشت و عدم تحقق اهداف تعریف شده برای آن، به پیشنهاد رئیس‌جمهور تاجیکستان، دهه ۲۰۰۵ تا ۲۰۱۵ میلادی به عنوان "دهه بین‌المللی آب برای زندگی" به تصویب مجمع عمومی سازمان ملل متحد رسید.^{۱۲} کمیابی آب، راندمان آب در بخش کشاورزی، دسترسی به بهداشت و آب سالم، آب و جنسیت، آموزش و ظرفیت‌سازی، مسائل مالی، ارزش‌گذاری آب، مدیریت به هم پیوسته منابع آب، آب‌های مرزی و منابع آب مشترک و محیط‌زیست و تنوع زیستی و غذا و کشاورزی، مهمترین موضوعات دهه بین‌المللی آب بودند.

کنوانسیون ژنو (۱۹۴۹) و پروتکل‌های اضافی آنها (۱۹۷۷) نیز اهمیت دسترسی به آب آشامیدنی سالم و بهداشتی را برای سلامتی و بقا در درگیری‌های مسلحانه بین‌المللی و داخلی نشان می‌دهد. در سال ۲۰۰۷، نیز رهبران آسیا - اقیانوسیه موافقت کردند که حق مردم برای آب آشامیدنی و بهداشت عمومی را به عنوان یک اصل اساسی در حقوق بشر شناسایی کنند.^{۱۳}

گذشته از موارد مذکور، مطالعات فراوانی در کشورهای مختلف به خصوص به صورت تطبیقی در حوزه حقوق آب با اشاره به مسائلی مانند مشکلات و بحران آب، آلودگی آب در سرتاسر جهان، کمبود آب، فقر آب، مدیریت آب‌های زیرزمینی، آب و عدالت جنسیتی، خطرات مرتبط با آب، حقوق بشر برای آب، خصوصی‌سازی آب و قیمت‌گذاری انجام شده که حکایت از اهمیت روز افزون حقوق آب دارد (Moench و همکاران، ۲۰۰۳؛ Thompson، ۲۰۰۱؛ Wolf، ۲۰۰۹؛ France، ۲۰۰۲). همچنین بسیاری از کشورها از جمله بولیوی، جمهوری دموکراتیک کنگو، اکوادور، آفریقای جنوبی، اوگاندا و اروگوئه در قالب قانون اساسی یا قانون عادی کشورشان به حمایت از حقوق آب پرداخته‌اند.^{۱۴} با این حال باید تأکید کرد که وظیفه حقوق به خصوص حقوق کیفری همواره تصدیق، تقویت و حمایت از ارزش‌های برتر جامعه که اغلب بدون توسل به مجازات‌ها از جانب مردم رعایت می‌شود، نیست. بلکه می‌تواند از طریق جرم‌انگاری و وضع مجازات به کنترل رفتارها و در نتیجه تولید ارزش‌ها و هنجارهایی دست بزند که با توجه به خط مشی و راهبردهای حاکم بر مسائل اجتماعی، سیاسی و اقتصادی جامعه، رعایت آنها برای جامعه ارزشمند و ضروری تلقی می‌شود (pain، ۲۰۰۳). در واقع اعمال مجازات برای کسانی که در پی تخریب محیط زیست و بهداشت عمومی، اختلال در نظم و امنیت جامعه را دنبال می‌کنند امری است که قابل انتقاد نبوده و بلکه سخت‌گیری و شدت عمل در مقابل آنها مورد اقبال عمومی نیز قرار خواهد گرفت (شاه ملک پور، ۱۳۸۳).

از همان ابتدای حضور بشر بر روی زمین، انسان‌ها ارزش و اهمیت آب را احساس کردند. آن‌ها به طور غریزی فهمیدند که ارزش آب با زندگی برابر است. در جوامع کنونی مشکلات فراوانی چون عدم دسترسی بیش از یک میلیارد نفر از مردم جهان به آب آشامیدنی سالم و بهداشتی به خصوص در کشورهای آفریقایی، عدم بهره‌مندی حدود ۲/۶ میلیارد نفر از انسان‌هایی که در آسیا زندگی می‌کنند از بهداشت و درمان، فوت حدود ۱/۴ میلیون کودک در هر سال به خاطر استفاده از آب‌های غیربهداشتی، نبود آب سالم برای ۸ نفر از ۱۰ نفری که در مناطق روستایی زندگی می‌کنند و از این قبیل مشکلات، ارزش و اهمیت آب را چندین برابر کرده است.^{۱۵}

از همین رو دسترسی به آب سالم به عنوان یک حق انسانی در سطح جهان شناخته شده است؛ به طوری که در سال ۲۰۰۲ مجمع عمومی سازمان ملل در نشست بیست و نهم کمیته حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی ضمن پذیرش حقوق آب به عنوان یکی از اساسی‌ترین مقوله‌های حقوق بشر، اظهار داشت که کشورهای عضو باید اقدامات موثری اتخاذ کنند تا بدون تبعیض، حقوق آب را تحقق بخشند.^{۱۶}

کنوانسیون رفع هر گونه تبعیض علیه زنان مصوب ۱۸ دسامبر ۱۹۷۹ میلادی در ماده ۱۴ (۲) (H)، کنوانسیون حقوق کودک مصوب نوامبر ۱۹۸۹ میلادی در ماده ۲۴ (۲) (C)، پروتکل آب و بهداشت سازمان ملل متحد سال ۱۹۹۲ در مورد حمایت از آب‌های زیرزمینی و دریاچه‌های بین‌المللی، کنوانسیون حقوق افراد دارای معلولیت مصوب ۱۳ دسامبر ۲۰۰۶ در ماده ۲۸ (۲) (A)، کنوانسیون آفریقا در مورد حفاظت از طبیعت و منابع طبیعی (۲۰۰۳)،^{۱۷} قطعنامه ۲۰۱۰ مجمع عمومی در مورد "حق انسانی برای آب و بهداشت"^{۱۸} از جمله اسنادی هستند که در آنها به حقوق آب و دسترسی به آن به عنوان یکی از حقوق انسانی اشاره شده است.

تشخیص جامعه جهانی از جدی بودن مشکلات مربوط به منابع آب و حمایت از حقوق آب در دهه ۱۹۷۰ با جدیت شروع شد و از آن زمان تاکنون ادامه داشته است. در سال ۱۹۷۲، سازمان ملل متحد در خلال کنفرانسی که درباره محیط زیست انسانی در استکهلم برگزار شد، آب را یکی از منابع طبیعی مورد نیاز برای حفاظت و حمایت، معرفی کرد.^{۱۹}

پنج سال بعد در سال ۱۹۷۷، کنفرانس سازمان ملل متحد در مورد آب (ماردل پلاتا) در آرژانتین با هدف ارزیابی وضعیت منابع آب برگزار شد. فرضیه پذیرفته شده توسط عموم عبارت بود از اینکه "انسان صرف نظر از شرایط اجتماعی و اقتصادی و در هر سطحی از توسعه که باشد، باید حق دسترسی به آب آشامیدنی را در مقدار و با کیفیتی مناسب با نیازهای اساسی خود داشته باشد".^{۲۰}

تلاش‌های هماهنگ بین‌المللی در طول دهه ۱۹۸۰، ارائه خدمات بهداشتی و آبی را برای صدها میلیون نفر از مردم فقیر، به دنبال

این را نیز باید در نظر داشت که فعالیت‌های آلوده‌کننده محیط‌زیست دارای ویژگی‌ها و مشخصات خاصی هستند که کنترل آنها از طریق قوانین کیفی دشوار است؛ چرا که اغلب به وسیله مؤسسات صنعتی و در حین فعالیت روزمره آنها به طور مخفیانه صورت می‌گیرد و غالباً قربانیان آن از گروه‌های بزرگ مردم تشکیل می‌شوند که برای اجرای قوانین کیفی نسبت به آنها یا جهت حفظ سلامتی آنها نمی‌توان صبر کرد تا آلودگی صورت گیرد و ضرر و زیان عملاً وارد آید (ریوچی، ۱۳۵۸).

کشور ایران از نظر اقلیمی در منطقه ای گرم و خشک واقع شده است و با دوره‌های متعدد خشکسالی و کم آبی رو به رو بوده است. این موضوع زمینه‌ای شده تا در کشورمان درباره بسامان کردن آب‌ها و حفظ حقوق آب تدابیری اتخاذ گردد. در واقع فرآیند کم آبی در کشور سبب شده تا مقنن به ضرورت حمایت جدی از منابع آب بپردازد (خالقی و همکاران، ۱۳۹۱). طبق آمارهای رسمی میانگین درازمدت بارش در ایران ۲۴۳/۴ میلی‌متر است ولی میانگین ده سال اخیر بارش در ایران ۲۲۲/۵ میلی‌متر را نشان می‌دهد؛ یعنی حدود ۸/۶ درصد کاهش در نزولات جوی اتفاق افتاده است. در خصوص حجم جریان آب‌های سطحی نیز حدود ۳۲ درصد کاهش وجود داشته است و از ۸۶ میلیارد متر مکعب که میانگین درازمدت است به ۸۵ میلیارد متر مکعب که میانگین ده سال اخیر است رسیده است (مظاهری، ۱۳۹۴).

سیر تقنینی قوانین در حمایت از منابع آبی

سیر حمایت از منابع آبی در کشور ایران به قبل از انقلاب برمی‌گردد. قبل از انقلاب اسلامی نخستین بار در قانون مدنی مصوب ۱۳۰۷ مالکیت و بهره‌برداری شخصی از منابع آبی با توجه به قاعده لا ضرر مورد پذیرش قرار گرفت؛ متعاقب آن، قانون راجع به قنوات مصوب ۱۳۰۹ نیز در راستای همان اهداف قانون مدنی، مالکیت و بهره‌برداری شخصی یا مشارکتی با ملکیت شخصی از منابع آبی را پذیرفت. به دنبال اهمیت زیاد منابع آبی به تدریج ضرورت دخالت دولت در زمینه منابع آبی روز به روز بیشتر احساس می‌شد؛ تا اینکه قانون اجازه تأسیس بنگاه آبیاری مصوب ۱۳۲۲ تصویب شد و بنگاه مستقلی تحت نظارت وزارت کشاورزی برای توسعه و اصلاح امور آبیاری کشور تأسیس شد (خالقی و همکاران، ۱۳۹۱). در واقع این قانون نقطه عطفی در زمینه قوانین آب محسوب می‌شود چرا که به نوعی آغازی بر اعمال مدیریت دولت در زمینه منابع آبی است. نقش فعال دولت در زمینه حمایت از منابع آبی با تصویب قانون راجع به تأسیس وزارت آب و برق در سال ۱۳۴۲، نمود بیشتری یافت. در ماده یک این قانون و در بند سوم، یکی از اهداف اساسی از تأسیس این وزارتخانه، نظارت بر نحوه استفاده از منابع آبی کشور می‌باشد. با گذشت زمان در سال

متر مکعب است که منابع تأمین آن ۵۵ درصد از آب‌های زیرزمینی و ۴۵ درصد آب‌های سطحی است. ضمن اینکه بر اساس آمار وزارت نیرو حدود ۳۲۱ هزار حلقه چاه مجاز و ۴۵۸ هزار حلقه چاه غیرمجاز در کشور وجود دارد که این چاه‌های غیرمجاز حدود ۱۲ میلیارد متر مکعب برداشت غیرقانونی از منابع آب‌های زیرزمینی دارند (ناصری، ۱۳۹۴).

به دلیل وجود چالش‌های عدیده یاد شده در زمینه حقوق آب به خصوص در کشور ایران، یک برنامه‌ریزی مدبرانه و کارآمد در جنبه‌های حقوقی، مدیریتی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، طبیعی، زیست‌محیطی و فنی مهندسی ضروری است. پیامدهای عدم برنامه‌ریزی منسجم در زمینه مدیریت منابع آبی و عدم حمایت جدی از حقوق آب، تشدید آثار خشکسالی و توزیع غیرکارآمد آب در بخش‌های مختلف کشور و بروز بحران‌های اجتماعی است که نتیجه آن گسترش فضای کویری، تخریب پوشش گیاهی، آلودگی آب و در نهایت تهدید امنیت انسانی می‌باشد (درخور و همکاران، ۱۳۹۲).

این نوشتار با هدف بررسی تدابیر کیفی جهت حمایت از حقوق آب در کشور ایران نگارش یافته است؛ قبل از ورود به بحث اصلی لازم است که در یک نگاه اجمالی قوانین مختلف قبل و پس از انقلاب که در زمینه حقوق آب تدوین یافته است را مورد بررسی قرار دهیم. این کار از آن جهت مهم جلوه می‌کند که از یک طرف با سیر تقنینی و سیاست‌های کلی ایران در زمینه منابع آبی آشنا شویم و هم به نوعی تغییرات ایجاد شده در زمینه حمایت از منابع آبی مورد ارزیابی قرار می‌گیرد.

۱۳۴۵ قانون حفظ و حفاظت از آب‌های زیرزمینی تصویب شد. در این قانون مقرر شد که حفر چاه عمیق نیاز به مجوز رسمی دولت داشته باشد و در ماده یک آن نیز بنا شد حفاظت از ذخایر زیرزمینی و نظارت در کلیه امور به وزارت نیرو واگذار شود.

مهمترین دگرگونی قبل از انقلاب در زمینه قوانین آب با تصویب قانون آب و نحوه ملی شدن آن مصوب سال ۱۳۴۷ رخ داد. در این قانون منابع آبی ملی شدند و قانون‌گذار صراحتاً در زمینه حمایت از منابع آبی، ساز و کارهای قانونی متفاوتی پیش‌بینی نمود و نظام حقوق آب بر مبنای صدور مجوز بهره‌برداری از سوی دولت تعریف شد. آخرین قانونی که قبل از انقلاب در زمینه حمایت از منابع آبی در کشور تصویب شد، قانون حفاظت دریا و رودخانه‌های مرزی از آلودگی با مواد نفتی مصوب ۱۳۵۴ می‌باشد. این قانون به بیان مسئولیت حقوقی آلوده‌کنندگان آب و در مواد مختلفی نیز به مجازات کیفی در حفظ و حمایت منابع آبی می‌پردازد.

بعد از پیروزی شکوهمند انقلاب اسلامی نیز سیر حمایت از منابع آبی تداوم یافت. در اصل چهل و پنجم قانون اساسی جمهوری اسلامی آمده است که "انفال و ثروتهای عمومی از قبیل زمین‌های موات یا رها شده، معادن، دریاها، دریاچه، رودخانه‌ها و سایر آب‌های عمومی، کوه‌ها، دره‌ها، جنگل‌ها، نزارها، بیشه‌های طبیعی، مراعاتی

که حریم نیست، ارث بدون وارث، و اموال مجهول المالك و اموال عمومی که از غاصبین مسترد می‌شود در اختیار حکومت اسلامی است تا بر طبق مصالح عامه نسبت به آنها عمل نماید. تفصیل و ترتیب استفاده از هر يك را قانون معین می‌کند". همچنین در اصل پنجاه قانون اساسی آمده است که "در جمهوری اسلامی، حفاظت محیط زیست که نسل امروز و نسل‌های بعد باید در آن حیات اجتماعی رو به رشدی داشته باشند، وظیفه عمومی تلقی می‌گردد. از این رو فعالیت‌های اقتصادی و غیر آن که با آلودگی محیط زیست یا تخریب غیر قابل جبران آن ملازمه پیدا کند، ممنوع است".

بعد از قانون اساسی قوانین عادی نیز در چارچوب اهداف یاد شده در قانون اساسی برای حمایت از منابع آبی و جلوگیری از سوء مصرف آب، تصویب شدند. از مهم‌ترین قوانین می‌توان به قانون توزیع عادلانه آب مصوب ۱۳۶۱ اشاره کرد. در ماده سوم این قانون آمده است "استفاده از منابع آب‌های زیرزمینی به استثنای موارد مذکور در ماده ۵ این قانون از طریق حفر هر نوع چاه و قنات و توسعه چشمه در هر منطقه از کشور با اجازه و موافقت وزارت نیرو باید انجام شود و وزارت مذکور با توجه به خصوصیات هیدروژئولوژی منطقه (شناسایی طبقات زمین و آب‌های زیرزمینی) و مقررات پیش‌بینی شده در این قانون نسبت به صدور پروانه حفر و بهره‌برداری اقدام می‌کند. تبصره -از تاریخ تصویب این قانون صاحبان کلیه چاه‌هایی که در گذشته بدون اجازه وزارت نیرو حفر شده باشند موظفند طبق آگهی که منتشر می‌شود به وزارت نیرو مراجعه و پروانه بهره‌برداری اخذ نمایند. چنانچه وزارت نیرو هر یک از این چاه‌ها را لاقط طبق نظر دو کارشناس خود مضر به مصالح عمومی تشخیص دهد چاه بدون پرداخت هیچگونه خسارتی مسدود می‌شود، بهره‌برداری از آن ممنوع بوده و با متخلفین طبق ماده ۴۵ این قانون رفتار خواهد شد. معترضین به رای وزارت نیرو می‌توانند به دادگاه‌های صالحه مراجعه نمایند".

از دیگر نکات این قانون که نوعی از مترقی‌ترین قوانین کشور ایران در زمینه حفاظت از منابع و حقوق آب است، می‌توان به ماده ششم اشاره کرد که بیان می‌دارد "صاحبان و استفاده‌کنندگان از چاه یا قنات، مسئول جلوگیری از آلودگی آب آنها هستند و موظفند طبق مقررات بهداشتی عمل کنند. چنانچه جلوگیری از آلودگی آب خارج از قدرت آنان باشد، مکلفند مراتب را به سازمان حفاظت محیط زیست یا وزارت بهداشتی اطلاع دهند".

گرچه در ماده یک قانون آب و نحوه ملی شدن آن آمده است که مسئولیت حفظ و بهره‌برداری از آب به عنوان ثروت ملی و احداث و اداره تأسیسات توسعه منابع آب به وزارت آب و برق محول می‌شود، اما در قانون توزیع عادلانه آب مسئولیت پیشگیری و ممانعت و جلوگیری از آلودگی منابع آب به سازمان حفاظت محیط زیست محول شده است.

قانون حفاظت و بهسازی محیط زیست (مصوبه ۱۳۵۳/۳/۲۸ و اصلاحیه ۱۳۷۱/۸/۲۴) از دیگر قوانینی است که به ممانعت از

آلودگی آب‌های زیرزمینی و سطحی در مواد گوناگون خود اشاره دارد. تصویب نامه هیات وزیران در خصوص راهبردهای توسعه بلندمدت منابع آب کشور مصوب سال ۱۳۸۲ نیز در مواد ۱۸ گانه خود به مدیریت یکپارچه منابع آب، تعادل بخشی بین منابع و مصارف، اصلاح ساختار مصرف به خصوص در بخش کشاورزی، رعایت استانداردهای ملی حفاظت کیفی منابع آب، مدیریت مخاطرات آبی و ... جهت رفع چالش‌های موجود در زمینه منابع آبی اشاره نموده است.

قانون برنامه پنجساله پنجم توسعه جمهوری اسلامی ایران (۱۳۹۴-۱۳۹۰) نیز به عنوان یکی از راهکارهای کلان قانونی و راهبردی کشور در حوزه محیط زیست راه‌کارهایی از جمله مدیریت جامع منابع آب و توسعه پایدار، تعیین تکلیف چاه‌های غیرمجاز، اصلاح الگوی بهره‌برداری از منابع آب و ... اتخاذ کرده است.

در سال ۱۳۸۹ نیز در قانون حفاظت از دریاها و رودخانه‌های قابل کشتیرانی برای مقابله با آلودگی به مواد نفتی شاهد یک سیاست تقنینی دیگر در زمینه حمایت از منابع آب در ۲۵ ماده و ۱۰ تبصره هستیم. ماده ۱۷ این قانون مسئولان ایجاد آلودگی موضوع این قانون را مسئول جبران کلیه خسارات ناشی از آلودگی و کلیه هزینه‌های محدود کردن آثار آلودگی و رفع آن و پایش زیست محیطی از جمله هزینه مواد و تجهیزات به کار گرفته شده و کارمزد خدمات ارائه شده توسط عوامل انسانی می‌داند.

سرانجام در قانون برنامه پنجساله ششم توسعه جمهوری اسلامی ایران، به منظور مقابله با بحران کم آبی و اصلاح نظام بهره‌برداری آب آشامیدنی، راهکارهایی در نظر گرفته شده است که مهمترین آنها به قرار زیر است:

- افزایش بهره‌وری در تولید محصولات کشاورزی با اولویت محصولات دارای مزیت نسبی و ارزش صادراتی بالا و ارقام با نیاز آبی کمتر و سازگار با شوری، مقاوم به خشکی و رعایت الگوی کشت مناسب با منطقه

- توسعه روش‌های آبیاری نوین.
- حمایت از توسعه گلخانه‌ها و انتقال کشت از فضای باز به فضای کنترل شده و بازچرخانی پساب‌ها، مدیریت آب‌های نامتعرف و مدیریت آب مجازی.

- طراحی و اجرای الگوی کشت با تأکید بر محصولات راهبردی و ارتقاء بهره‌وری آب در چارچوب سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی و تأمین منابع و الزامات مورد نیاز در قالب بودجه سنواتی و اعمال حمایت و مشوق‌های مناسب فقط در چارچوب الگوی کشت.

- احیاء، مرمت و لایروبی قنوت به میزان سالانه وضع موجود در طول برنامه.

- برق‌دار کردن چاه‌های کشاورزی دارای پروانه بهره‌برداری.
- نصب کنتور هوشمند و حجمی آب.

- استفاده از سرمایه‌گذاری بخش خصوصی داخلی و خارجی و سازمان‌ها و موسسات بین‌المللی در ازای واگذاری پساب استحصالی.

محکوم و در صورت تکرار، پروانه او لغو خواهد شد و در صورتی که بدون پروانه از چاه مزبور استفاده نماید، چاه از طرف وزارت آب و برق با حضور نماینده دادستان مسدود و عندالاقضاء پر خواهد شد.»

همانطور که پیداست این ماده به حمایت از منابع آبی در برابر تخلفات حوزه آب‌های زیرزمینی اشاره دارد و سه تدبیر نیز در جهت مقابله با این تخلفات در نظر گرفته است که شامل جزای نقدی، لغو پروانه بهره‌برداری در صورت تکرار تخلف و انسداد و پر کردن چاه در صورت فقدان پروانه بهره‌برداری می‌باشد. از نکات دیگر این ماده تفویض اختیاراتی است که به دستگاه‌های اجرایی داده است، نظیر تعیین میزان استفاده مجاز از منابع آب‌های زیرزمینی و اختیار انسداد چاه با شرایط مذکور در ماده. یکی از مهمترین موادی که در قانون آب و نحوه ملی شدن آن به حمایت کیفری گسترده از منابع آبی پرداخته است، ماده ۶۰ می‌باشد. این ماده بیان می‌دارد «اشخاص زیر به پرداخت دو هزار تا پنج هزار ریال یا از ۲ ماه تا ۶ ماه حبس تأدیبی یا به هر دو مجازات بر حسب مورد محکوم خواهند شد:

- هر کس عمداً و بدون اجازه دریچه و مقسمی را باز کند یا در تقسیم آب تغییری دهد یا دخالت غیر مجاز در وسائل اندازه‌گیری آب کند یا به نحوی از انحاء امر بهره‌برداری از تأسیسات عمومی را مختل سازد.

- هر کس عمداً آبی را بدون حق یا اجازه مقامات مسئول به مجاری یا شبکه آبیاری متعلق به خود منتقل کند و یا موجب گردد که آب حق دیگری به او نرسد.

- هر کس آب حق دیگری را بدون مجوز قانونی تصرف کند.
- هر کس عمداً به نحوی از انحاء به ضرر دیگری آبی را به هدر دهد.
- هر کس عمداً آب رودخانه و انهار عمومی و جویبارها و مخازن و منابع و قنوات و چاه‌ها را با اضافه کردن مواد خارجی به نحو مندرج در ماده ۵۶ این قانون آلوده کند در مواردی که منبع آب به عنوان منبع آب آشامیدنی به کار می‌رود مرتکب به موجب سایر قوانین مربوط نیز مورد تعقیب کیفر قرار خواهد گرفت.

- هر کس از مقررات مندرجه در پروانه مصرف آب تخلف کند یا بدون اجازه وزارت آب و برق پروانه خود را به دیگری منتقل سازد یا از مقررات موضوعه وزارت آب و برق در اجرای مواد فصل دوم این قانون تخلف کند.

- هر کس بدون رعایت مقررات این قانون به حفر چاه و یا قنات و یا بهره‌برداری از منابع آب مبادرت کند.
تبصره - در مورد بندهای ۲ و ۳ و ۴ با گذشت شاکی خصوصی تعقیب موقوف می‌شود.»

همانطور که مشخص است در این ماده قانون‌گذار به تخلفات و جرایم متنوعی که علیه منابع آبی رخ می‌دهد، از جمله آلودگی آب، دخالت غیر مجاز در وسایل اندازه‌گیری آب، بهره‌برداری

تدابیر و حمایت‌های کیفری از منابع آبی محدود در کشور ایران در قوانین مختلف قبل و بعد از انقلاب پیش‌بینی شده است. این قسمت از نوشتار را با بیان تدابیر کیفری حامی منابع آبی قبل از انقلاب آغاز و با بررسی تدابیر کیفری بعد از انقلاب پایان می‌بریم. با بررسی این قسمت در می‌یابیم که نوعی تحول در حمایت از منابع آبی بعد از انقلاب اسلامی نسبت به قبل از انقلاب دیده می‌شود و به نوعی حمایت ساده از منابع آبی در قبل انقلاب به یک حمایت ویژه تبدیل می‌شود که نشان از اهمیت منابع آبی دارد.

• تدابیر کیفری ساده و ابتدایی قبل از انقلاب در جهت حمایت از حقوق آب

با سیر در قوانین قبل از انقلاب به قوانینی بر می‌خوریم که یک رویکرد کیفری را در جهت صیانت از سوء مصرف آب اتخاذ نموده‌اند. از جمله قانون آب و نحوه ملی شدن آن، قانون حفاظت و بهسازی محیط زیست، قانون صید و شکار و سرانجام قانون حفاظت دریا و رودخانه‌های مرزی از آلودگی با مواد نفتی که به طور اجمالی آنها را مورد بررسی قرار می‌دهیم.

قانون صید و شکار:

قانون صید و شکار مصوب ۱۳۴۶/۳/۱۶ (با اصلاحات مصوب ۱۳۵۳/۱۰/۳۰ و ۱۳۷۵/۹/۲۵) است که در ماده دوازدهم آن آلوده نمودن آب رودخانه‌ها، دریاچه‌ها و تالاب‌های حفاظت شده، چشمه‌ها و آبشخورها توسط موادی که باعث آلودگی آب و از بین رفتن آبزیان شود، جرم انگاری شده و برای مرتکبین این جرایم مجازات حبس از سه ماه تا سه سال و یا به جزای نقدی از یک میلیون و پانصد هزار ریال (۱۵۰۰۰۰۰) ریال تا هجده میلیون (۱۸۰۰۰۰۰۰) ریال پیش‌بینی شده است. ضمن اینکه وفق ماده ۱۶ این قانون در صورت تکرار جرایم پیش‌بینی شده در مواد ۱۱ و ۱۲ این قانون مرتکب به اشد مجازات محکوم خواهد شد و طبق ماده ۲۲ نیز هرگاه عمل ارتكابی طبق سایر قوانین مستلزم مجازات شدیدتری باشد، مرتکب به مجازات اشد محکوم خواهد شد.

قانون آب و نحوه ملی شدن آن:

قانونگذار در قانون آب و نحوه ملی شدن آن مصوب ۱۳۴۷ در فصل هشتم با عنوان تخلفات و جرایم در مواد ۵۹ تا ۶۱ برخی اقدامات را که علیه منابع آبی است را جرم انگاری نموده و برای آن مجازات تعیین نموده است. در ماده ۵۹ آمده است «هر کس در بهره‌برداری آب چاه بیش از حد مقرر در پروانه مصرف اقدام کند و یا مقررات وزارت آب و برق را در نحوه استفاده از آن رعایت نکند به پرداخت جریمه از یک هزار تا سی هزار ریال

حفر غیر مجاز چاه، تصرف غیر مجاز آب متعلق به دیگری، هدر دادن آب به ضرر دیگری و ... اشاره نموده و برای مرتکبین این تخلفات و جرایم مجازات جزای نقدی و حبس را در نظر گرفته است. نکته دیگری که در مورد این ماده قابل ذکر است تعریف آلودگی منابع آبی است؛ مطابق ماده ۵۶ این قانون «منظور از آلوده ساختن آب، آمیختن مواد خارجی به آب است به میزانی که کیفیت فیزیکی یا شیمیایی یا بیولوژیکی آن را به طوری که مضر به حال انسان و چهارپایان و آبزیان و گیاهان باشد، تغییر دهد. مواد خارجی به قرار زیر است: مواد نفتی- ذغالی- اسید و هر گونه اضعاف کربنی و نفتی، مواد مضر شیمیایی اعم از جامد و مایع از هر پالایشگاه یا منبع گازی و یا دستگاه‌های رنگ‌کاری و الکل‌کشی و کارگاه‌ها و کارخانجات شیمیایی و معدنی و صنعتی و مواد غذایی و فاضلاب شهرها».

آخرین ماده‌ای که در این قانون مورد بررسی قرار می‌گیرد، ماده ۶۱ است که بیان داشته است «هر کس عمداً به نحوی از انحاء سد و تأسیسات سد، اعم از تأسیسات آبیاری و تأسیسات مربوط به نیروی برق آبی و پستهای انتقال خط و خط انتقال فشار قوی را تخریب یا منهدم نماید به حبس با اعمال شاقه از ۳ تا ۱۵ سال محکوم خواهد شد.» در این ماده نیز قانون‌گذار به جرم تخریب سد و تأسیسات آن اشاره دارد و برای مرتکبین آن مجازات حبس را در نظر گرفته است.

قانون حفاظت و بهسازی محیط زیست:

یکی دیگر از قوانینی که قبل از انقلاب اسلامی به نوعی به حمایت‌های کیفی از منابع آبی پرداخته است، قانون حفاظت و بهسازی محیط زیست مصوب ۱۳۵۳ است. مطابق ماده یک این قانون حفاظت و بهبود و بهسازی محیط زیست و پیشگیری و ممانعت از هر نوع آلودگی و هر اقدام مخربی که موجب برهم خوردن تعادل و تناسب محیط‌زیست می‌شود، همچنین کلیه امور مربوط به جانوران وحشی و آبزیان آب‌های داخلی از

• **تدابیر کیفی ویژه بعد از انقلاب در جهت حمایت حقوق آب** با پیروزی انقلاب اسلامی ایران سیر حمایت کیفی از سوء مصرف آب، ادامه پیدا کرد. از مهم‌ترین قوانینی که بعد از انقلاب در این زمینه تصویب شده و یا به نوعی به حمایت از منابع آبی اشاره دارد، قانون توزیع عادلانه آب و قانون مجازات اسلامی (تعزیرات) می‌باشد که در این قسمت به بررسی آن‌ها می‌پردازیم.

قانون توزیع عادلانه آب:

یکی از قوانینی که پس از انقلاب به طور اختصاصی به حمایت از منابع آبی پرداخته است، قانون توزیع عادلانه آب مصوب ۱۳۶۱ می‌باشد. مطابق ماده ۴۶ این قانون آلوده ساختن آب ممنوع است و مسئولیت پیشگیری و ممانعت و جلوگیری از آلودگی منابع آب به سازمان حفاظت محیط زیست محول شده است.

وظائف سازمان حفاظت محیط زیست است. این سازمان وفق ماده ۱۱ می‌تواند کارخانجات و کارگاه‌هایی که موجبات آلودگی محیط‌زیست را فراهم می‌نمایند مشخص و مراتب را کتباً با ذکر دلایل بر حسب مورد به صاحبان یا مسئولان آنها اخطار می‌نماید که ظرف مدت معینی نسبت به رفع موجبات آلودگی مبادرت یا از کار و فعالیت خوداری کنند. در صورتیکه در مهلت مقرر اقدام ننمایند به دستور سازمان از کار و فعالیت آنها ممانعت به عمل خواهد آمد. خلاصه آنکه صاحبان یا مسئولان کارخانجات و کارگاه‌ها مکلفند به محض ابلاغ دستور سازمان، کار یا فعالیت ممنوع شده را متوقف و تعطیل نمایند. ادامه کار یا فعالیت مزبور منوط به اجازه سازمان یا رأی دادگاه صلاحیت‌دار خواهد بود. مطابق ماده ۱۲ این قانون نیز در صورت تخلف به حبس از شصت و یک روز تا یک سال و یا پرداخت جزای نقدی از پنج هزار و یک ریال تا پنجاه هزار ریال یا به هر دو مجازات محکوم خواهند شد.

قانون حفاظت دریا و رودخانه‌های مرزی از آلودگی با مواد نفتی:

قانون حفاظت دریا و رودخانه‌های مرزی از آلودگی با مواد نفتی مصوب ۱۳۵۴ می‌باشد. به طور خلاصه مهمترین ماده‌ای که در زمینه حفاظت از منابع آبی در این قانون آمده است، ماده ۲ می‌باشد که بیان می‌دارد «آلوده کردن رودخانه‌های مرزی و آبهای داخلی و دریای سرزمینی ایران به نفت یا هر نوع مخلوط نفتی، خواه توسط کشتی‌ها و خواه توسط سکوها حفاری یا جزایر مصنوعی (اعم از ثابت و شناور) و خواه توسط لوله‌ها و تأسیسات و مخازن نفتی واقع در خشکی یا دریا ممنوع است و مرتکب به حبس جنحه‌ای از شش ماه تا دو سال یا پرداخت جزای نقدی از یک میلیون تا ده میلیون ریال یا به هر دو مجازات محکوم می‌گردد، در صورتی که آلودگی به واسطه بی‌مبالاتی یا بی‌احتیاطی واقع شود، مجازات مرتکب حداقل جزای نقدی مذکور است ...».

اما جرایم و مجازات‌ها در ماده ۴۵ این قانون بیان شده است. براساس این ماده «اشخاص زیر علاوه بر اعاده وضع سابق و جبران خسارت وارده به ۱۰ تا ۵۰ ضربه شلاق و یا از پانزده روز تا سه ماه حبس تأدیبی برحسب موارد جرم به نظر حاکم شرع محکوم می‌شوند:

الف - هرکس عمداً و بدون اجازه دریاچه و مقسمی را باز کند یا در تقسیم آب تغییری دهد یا دخالت غیر مجاز در وسائل اندازه‌گیری آب کند یا به نحوی از انحاء امر بهره‌برداری از تأسیسات آبی را مختل سازد.

ب - هرکس عمداً آبی را بدون حق اجازه مقامات مسئول به مجاری یا شبکه آبیاری متعلق به خود منتقل کند و یا موجب گردد که آب حق دیگری به او نرسد.

ج- هرکس عمداً به نحوی از انحاء به ضرر دیگری آبی را به هدر دهد.

د- هرکس آب حق دیگری را بدون مجوز قانونی تصرف کند.

ه- هرکس بدون رعایت مقررات این قانون به حفر چاه و یا قنات و یا بهره‌برداری از منابع آب مبادرت کند.

از نکات جالب این ماده این است که برای آلوده ساختن منابع آبی هیچ ضمانت اجرایی در نظر گرفته نشده است؛ در واقع ماده ۴۶ این قانون بیشتر جنبه اخلاقی به خود گرفته است و این در حالی است که در ماده ۴۵ این قانون برای کسی که به ضرر دیگری آب را هدر دهد، علاوه بر اعاده وضع سابق و جبران خسارت وارده به ۱۰ تا ۵۰ ضربه شلاق و یا از پانزده روز تا سه ماه حبس تأدیبی در نظر گرفته شده است.

قانون مجازات اسلامی تعزیرات ۱۳۷۵:

یکی دیگر از قوانینی که در جهت حمایت کیفری از منابع آبی گام برداشته است، قانون مجازات اسلامی (تعزیرات) مصوب ۱۳۷۵ است. در این قانون تدابیر به نسبت شدیدتری را نسبت به قوانین گذشته شاهد هستیم. مثلاً در ماده ۶۸۸ آمده است «هر اقدامی که تهدید علیه بهداشت عمومی شناخته شود از قبیل آلوده کردن آب آشامیدنی یا توزیع آب آشامیدنی آلوده، دفع غیر بهداشتی فضولات انسانی و دامی و مواد زاید، ریختن مواد مسموم کننده در رودخانه‌ها، زباله در خیابان‌ها و کشتار غیرمجاز دام، استفاده غیرمجاز فاضلاب خام یا پساب تصفیه‌خانه‌های فاضلاب برای مصارف کشاورزی ممنوع می‌باشد و مرتکبین چنانچه طبق قوانین خاص مشمول مجازات شدیدتری نباشند به حبس تا یک سال محکوم خواهند شد».

برای ارائه تعریفی مدون از بهداشت محیط بایستی به آیین نامه بهداشت محیط مصوب ۱۳۷۱/۵/۶ هیأت وزیران رجوع کرد که طبق ماده یک آن، بهداشت محیط عبارت است از: کنترل عواملی از محیط زندگی به گونه‌ای که روی سلامت جسمی، روانی و اجتماعی انسان تأثیر می‌گذارند. عنصر مادی این جرم اقدام علیه بهداشت عمومی و آلوده کردن محیط زیست است که از راه‌های مذکور در این ماده و راه‌های مشابه محقق می‌شود و ممکن است در قالب مثبت یا منفی محقق شود (زراعت، ۱۳۸۲).

مشخص نیست که حداکثر یک سال حبس می‌تواند پاسخ مفید و مؤثری در برابر آلودگی‌های زیست‌محیطی باشد. همچنین نداشتن حداقل مناسب نیز اشکال دیگری است که نباید آن را نادیده گرفت. اگر محکمه‌ای برای آلوده کردن آب آشامیدنی از پاسخ کیفری یک روز حبس استفاده کرد، بدون تردید اقدام وی مخالفتی با این ماده نخواهد داشت؛ اما آیا یک روز حبس می‌تواند پاسخ حمایتی کیفری مناسبی برای این آلودگی باشد، به گونه‌ای که مرتکب دیگر بار نسبت به آلودگی محیط زیست اقدام نکند؟ یا اینکه این گونه حمایت‌ها تشویق کننده نیز هست (قاسمی، ۱۳۹۱).

در تبصره یک ماده ۶۸۸ نیز آمده است «تشخیص اینکه اقدام مزبور تهدید علیه بهداشت عمومی و آلودگی محیط زیست شناخته می‌شود و نیز غیر مجاز بودن کشتار دام و دفع فضولات دامی و همچنین اعلام جرم مذکور حسب مورد بر عهده وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، سازمان حفاظت محیط زیست و سازمان دامپزشکی خواهد بود».

از این تبصره این نکته برداشت می‌شود که تشخیص و اعلام جرم تهدید علیه بهداشت عمومی با وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، تشخیص و اعلام جرم آلودگی محیط زیست با سازمان محیط زیست و تشخیص و اعلام جرم کشتار غیر مجاز دام و دفع فضولات دامی بر عهده سازمان دامپزشکی نهاده شده است. علی‌رغم تبصره یک که اعلام جرم را فقط در صلاحیت سه دستگاه فوق می‌داند، اما با توجه به اینکه جرم مزبور جزئی از جرایم غیر قابل گذشت می‌باشد و حتی در بسیاری از موارد ممکن است اشخاص دیگری از این جرم متضرر شوند، بنابراین اعلام جرم و تعقیب آن از سوی سایر اشخاص حقیقی و حقوقی ممکن است (انصاری، ۱۳۸۳).

خوشبختانه قانونگذار محترم در نگارش این ماده با بیان قید «از قبیل» راه را برای گسترش مصادیق بیشتر در زمینه اقدامات علیه بهداشت عمومی و منابع آبی باز گذاشته است. ضمن اینکه وفق ماده ۶۸۹ این قانون اگر اقدامات انجام شده منتهی به قتل یا نقص عضو یا جراحت و صدمه به انسانی شود، مرتکب علاوه بر مجازات‌های مذکور حسب مورد به قصاص و پرداخت دیه و در هر حال به تأدیه خسارات وارده نیز محکوم خواهد شد.

مواد قانونی دیگری نیز جهت صیانت از تأسیسات آب در قانون مجازات پیش‌بینی شده است؛ به عنوان مثال در ماده ۶۵۹ قانون مجازات اسلامی (تعزیرات) آمده است که «هرکس وسائل و متعلقات مربوط به تأسیسات مورد استفاده عمومی که به هزینه دولت یا با سرمایه دولت یا سرمایه مشترک دولت و بخش غیر دولتی یا به وسیله نهادها و سازمانهای عمومی غیردولتی یا موسسات خیریه ایجاد یا نصب شده مانند تأسیسات بهره‌برداری آب و برق و گاز و غیره را سرقت نماید، به حبس از یک تا پنج سال محکوم می‌شود و چنانچه مرتکب از کارکنان سازمان‌های مربوطه باشد به حداکثر مجازات مقرر محکوم خواهد شد».

همچنین ماده ۶۸۷ این قانون نیز هرگونه اخلال در تأسیسات عمومی از جمله تأسیسات آبی را جرم‌انگاری کرده است. بر طبق این ماده «هر کس در وسایل و تأسیسات مورد استفاده عمومی از قبیل شبکه‌های آب و فاضلاب، برق، نفت، گاز، پست و تلگراف و تلفن و مراکز فرکانس و ماکروویو (مخابرات) و رادیو و تلویزیون و متعلقات مربوط به آنها اعم از سد و کانال و انشعاب لوله‌کشی و نیروگاه‌های برق و خطوط انتقال نیرو و مخابرات (کابل‌های هوایی یا زمینی یا نوری) و دستگاه‌های تولید و توزیع

و انتقال آنها که به هزینه یا سرمایه دولت یا با سرمایه مشترک دولت و بخش غیر دولتی یا توسط بخش خصوصی برای استفاه عمومی ایجاد شده و همچنین در علائم راهنمایی و رانندگی و سایر علائمی که به منظور حفظ جان اشخاص یا تأمین تأسیسات فوق یا شوارع و جاده‌ها نصب شده است، مرتکب تخریب یا ایجاد حریق یا از کار انداختن یا هر نوع خرابکاری دیگر شود، بدون آنکه منظور او اخلال در نظم و امنیت عمومی باشد، به حبس از سه ماه تا ده سال محکوم خواهد شد».

در تبصره یک این قانون آمده است «در صورتی که اعمال مذکور به منظور اخلال در نظم و امنیت جامعه و مقابله با حکومت اسلامی باشد، مجازات محارب را خواهد داشت و همچنین برای شروع به جرایم فوق نیز يك تا سه سال حبس در نظر گرفته است».

قانون مجازات استفاده‌کنندگان غیرمجاز از آب، برق، تلفن، فاضلاب و گاز مصوب ۱۳۹۶:

یکی دیگر از اقدامات تقنینی در حمایت از منابع آبی در سال ۱۳۹۶ و در قانون مجازات استفاده‌کنندگان غیرمجاز از آب، برق، تلفن، فاضلاب و گاز به چشم می‌خورد. با آمدن این قانون ماده ۶۶۰ قانون مجازات اسلامی (کتاب پنجم - تعزیرات و مجازات‌های بازدارنده) مصوب ۱۳۷۵ و اصلاحات بعدی آن نسخ گردید.

بر طبق ماده یک این قانون "هر شخصی بدون دریافت انشعاب قانونی آب، برق، گاز و شبکه فاضلاب و اشتراک خدمات ارتباطی و فناوری اطلاعات مبادرت به استفاده از خدمات مزبور نماید و یا با داشتن انشعاب مبادرت به استفاده غیرمجاز نماید، علاوه بر الزام به پرداخت بهای خدمات مصرفی و جبران خسارت و سایر حقوق مربوطه به شرح زیر جریمه می‌شود:

الف- درخصوص مصارف خانگی به جزای نقدی درجه شش

جمع‌بندی

از مهمترین مسائلی که در سطح ملی و بین‌المللی حمایت از آن ضروری به نظر می‌رسد، حقوق آبی است. در کشور ایران نیز به دلیل بحران منابع آبی که به دلایل گوناگونی چون سوء مدیریت و حکمرانی نامناسب، رشد جمعیت، توسعه صنایع، موقعیت اقلیمی و آب و هوایی ایران، اهمیت این مسأله بیشتر جلوه می‌کند. حمایت از حقوق آبی در بدو امر نیاز به وجود یک عزم جدی و وجود برنامه‌ریزی دقیق دارد. در بعد حقوقی تعدد و پراکندگی و بعضاً تراکم در قوانین موجود در زمینه حقوق آب که گاهی به صورت متروکه هم درآمده‌اند، باعث ایجاد چالش‌ها و سردرگمی‌های بسیاری در ایران حتی برای اهل فن شده است. لذا وجود یک قانون جامع و اختصاصی نظیر لایحه قانون جامع آب ایران، در زمینه حقوق آبی امری بدیهی و ضروری است؛ چرا

موضوع ماده ۱۹ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ و در مصارف غیرخانگی به یک تا دو برابر بهای خدمات مصرفی.

ب- در صورت تکرار حسب مورد به حداکثر جریمه مقرر در بند (الف) و قطع انشعاب به مدت سه ماه تا شش ماه."

ماده ۲ این قانون نیز بیان می‌دارد "هر شخصی به هر طریق مبادرت به هر نوع تصرف یا تغییری در وضعیت دستگاه‌های اندازه‌گیری آب، برق، گاز، تلفن و یا شبکه فاضلاب نماید به نحوی که منجر به اخلال در کارکرد صحیح و ثبت ارقام مصرفی گردد، علاوه بر الزام به اعاده وضع به حال سابق، به پرداخت بهای خدمات مصرفی و جبران خسارت و جزای نقدی درجه شش موضوع ماده ۱۹ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ محکوم می‌گردد.

تبصره ۱- در مواردی که مرتکب از مأموران دستگاه‌های ذی‌ربط باشد و یا ارتکاب جرم موضوع این ماده به صورت سازمان یافته صورت گیرد مرتکب یا مرتکبان به حداکثر مجازات مقرر محکوم می‌شوند.

تبصره ۲- مبنای محاسبه جریمه‌ها در مواد ۱ و ۲ بالاترین نرخ تعرفه می‌باشد."

لایحه قانون جامع آب ایران:

همان‌طور که در مقدمه این لایحه بیان شده این لایحه با هدف تهیه بستر حقوقی مناسب تحولات آبی مدیریت آب کشور، حل معضلات و چالش‌های حقوقی آن و رفع پراکندگی و تعارض قوانین موجود آب در چارچوب يك قانون مادر تنظیم شده است. این لایحه ضمن توجه ویژه به مسائل آلودگی، اقتصاد و سرمایه‌گذاری آب، در فصل پنجم به تخلفات و جرائم و جبران خسارات در حوزه آب می‌پردازد. از نوآوری‌های این لایحه می‌توان به ایجاد شعبه ویژه‌ای جهت رسیدگی به شکایات و دعاوی مربوط به امور آب در هر دادگستری استان و پیش‌بینی مسئولیت برای اشخاص حقوقی اشاره کرد.

که یکی از مهمترین عناصر جهت حمایت از حقوق آبی در هر زمان و مکان، بیان سیاست‌های کلی کیفی و غیر کیفی در قبال منابع آبی است. منتها این قانون باید طوری تنظیم شود که علاوه بر خروج کشور از این چالش‌ها و سردرگمی‌ها، به اصلاح ساختار مدیریت و حکمرانی کشور کمک کرده و قابلیت اجرایی هم داشته باشد و دارای ضمانت اجراهای محکم کیفی و غیر کیفی باشد. افزون بر این، حمایت از فناوری‌های نوین در حوزه مدیریت منابع آب، برخورد قاطع و محکم با متخلفین و مجرمین در حوزه منابع آبی، فرهنگ‌سازی و آموزش به مردم و دستگاه‌های مرتبط اجرایی جهت نهادینه کردن حفاظت از منابع آبی، ایجاد محدودیت‌های اجباری بر مصرف بی‌رویه آب در طول دوره کمبود، نظارت مستمر مسئولان مربوطه و آگاهی دادن و آموزش به کشاورزان و صاحبان صنایع و فرهنگ‌سازی در این زمینه، افزایش بهای آب به خصوص در بخش مصارف خانگی

reprinted in 11 I.L.M. 1416 (1972). See also Harald Hohmann, Basic Documents of International Environmental Law, 21 (Graham and Trotman 1992).

10- See Report of the United Nations Water Conference, Mar del Plata, March 14–25, 1977, U.N. Publication, Sales No. E.77.II.A.12 (1977). The United Nations General Assembly adopted on December 19, 1977, the Report of the United Nations Water Conference and approved the Mar del Plata Action Plan as well as the other agreements reached at the Conference. The General Assembly also urged the member states and all organizations of the United Nations system to take intensified and sustained action for the implementation of the agreements reached at the Conference. See U.N. Resolution 32/158, 107th Plenary Meeting, December 19, 1977.

11- The Report of the United Nations Water Conference urged that the Decade “. . . should be devoted to implementation of the national plans for drinking water supply and sanitation in accordance with the Plan of Action contained in Resolution II below. This implementation will require a concerted effort by countries and the international community to ensure a reliable drinking water supply and provide basic facilities to all urban and rural communities . . .” (emphasis added).

12- International Decade for Action Water for Life 2005–2015: <http://www.un.org/waterforlifedecade>
World Water Day web-site: www.unwater.org/wwd07

13- Message from Beppu, 1st Asia-Pacific Water Summit, Beppu, Japan, 3-4 December 2007.

14- See, for instance, the constitutions of Cambodia, Colombia, Eritrea, Ethiopia, Gambia, Iran (Islamic Republic of), Mexico, Nigeria, Panama, Philippines, Portugal and Zambia.

منابع

انصاری، ب. ۱۳۸۳. مطالعه تطبیقی حقوق حاکم بر محیط زیست آبی در حقوق موضوعه ایران. مجموعه مقالات همایش حقوق محیط زیست ایران. خرم آباد. ایران.
خالقی، ا. و رشنودی، ح. ۱۳۹۱. سیاست تقنینی کیفری ایران در صیانت از منابع آب با عنایت به اسناد بین‌المللی. پژوهش

و اقداماتی از این قبیل، بسیار مورد نیاز است تا از این طریق نیز توانسته باشیم گامی در جهت شناخت جایگاه حقیقی این ماده حیاتی برداشته و با مصرف درست آن به حقوق آیندگان نیز جهت بهره‌برداری از این منابع احترام بگذاریم.

پی‌نوشت

1- United Nations, Water Scarcity. Available at: <http://www.un.org/waterforlifedecade/scarcity.Shtml>.

2- General Comment No. 15 (2002), Economic and Social Council, 20.01.2003, E/C.12/ 2002/11.

3- The Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women (CEDAW), adopted in 1979 by the UN General Assembly, available at <http://www.un.org/women/watch/daw/cedaw/>.

4- Adopted and opened for signature, ratification and accession by General Assembly resolution 44/25 of 20 November 1989. Entry into force 2 September 1990, available at: <http://www2.ohchr.org/english/law/crc.htm>.

5- a Protocol on Water and Health to the 1992 Convention on the Protection and Use of Transboundary Watercourses and International Lakes.

6- The Convention on the Rights of Persons with Disabilities was adopted on 13 December 2006 during the sixty-first session of the General Assembly by resolution A/RES/61/106. The Convention and its Optional Protocol opened for signature by all States and by regional integration organizations at United Nations Headquarters in New York on 30 March 2007. Available at <http://www.un.org/disabilities/convention/conventionfull.shtml>.

7- African Convention on the Conservation of Nature and Natural Resources, 2003.

8- Resolution A/64/L.63/Rev.1. The human right to water and sanitation, of July 26, 2010, available at http://www.internationalwaterlaw.org/documents/intldocs/UNGA_Resolution_HR_to_Water.pdf.

9- For the full text of the Stockholm Declaration see Declaration of the United Nations Conference on the Human Environment, June 16, 1972, U.N. Doc. A/CONF.48/14/Rev.1, Sales No. E. 73.II.A.14 (1973);

ناصری، م. ۱۳۹۴. هم‌اندیشی بحران آب با محوریت آب‌های زیرزمینی، معاونت پژوهش‌های زیربنایی و امور تولیدی مجلس. تهران.

France R. 2002. Handbook of Water-Sensitive Planning and Design. CRC, Boca Raton. Special issue of Water Nepal. 409 pp.

Moench M., Dixit A. and Caspari E. 2003. Water, Human Rights and Governance: Issues, Debates and Perspectives, Water Nepal:10(1):1-9.

Pain N. 2003. Criminal and Environmental protection overview of issues and themes. Australian.

Thompson J. porras I. tumwine J. mujwahuzi M. katui-katua M. johnstone N. wood L. 2001. Drawers of Water II. 30 years of change in domestic water use an environmental health in east in Africa summary. International institute for environment and development. London. English.

Wolf A. 2009. Transboundary Freshwater Dispute Database. Oregon State University, Corvallis. <http://www.transboundarywaters.orst.edu/>. Accessed on May 14, 2009.

حقوق کیفری، ۳: ۱۱۹-۱۴۱.

درخور، م. فرجی‌راد، ع. و میرهاشمی، ع. ۱۳۹۲. بحران آب و نتایج زیست‌محیطی آن در آسیای مرکزی. مطالعات اوراسیای مرکزی، ۱۲: ۴۱-۵۴.

رضانی قوام‌آبادی، م. ۱۳۸۸. حمایت کیفری از گونه‌های جانوری. علوم محیطی، ۲: ۷۷-۹۴.

ریوچی، ه. ۱۳۵۸. حمایت کیفری محیط زیست. گزارش کلی به دهمین کنگره بین‌المللی حقوق تطبیقی، ترجمه دکتر هادی خراسانی، نشریه مؤسسه حقوق تطبیقی. ۶: ۵-۲۸.

زراعت، ع. ۱۳۸۲. شرح قانون مجازات اسلامی. بخش تعزیرات. نشر ققنوس. تهران.

شاه‌ملک‌پور خشک‌بیجاری، ح. ۱۳۸۳. از جرم‌انگاری تا جرم‌زدایی در عرصه حقوق محیط زیست. مجموعه مقالات همایش حقوق محیط زیست ایران. خرم‌آباد. ایران.

قاسمی، ن. ۱۳۹۱. حقوق کیفری محیط زیست. نشر جمال‌الحق. تهران.

مظاهری، م. ۱۳۹۴. هم‌اندیشی بحران آب با محوریت آب‌های زیرزمینی. معاونت پژوهش‌های زیربنایی و امور تولیدی مجلس. تهران.

مولائی، ی. ۱۳۸۶. نسل سوم حقوق بشر و حق بر محیط زیست سام. فصلنامه حقوق، ۴: ۲۷۳-۲۹۶.